

**Антон
КОРИНЕВИЧ,
Тимур
КОРОТКИЙ,
Софія
СЕМИШКУР**

Десять років потому: Рішення Арбітражного трибуналу у справі Україна проти Російської Федерації щодо прав прибережної держави в Чорному морі, Азовському морі та Керченській протоці

У статті здійснено міжнародно-правовий аналіз Рішення по суті у справі «Спір щодо прав прибережної держави в Чорному морі, Азовському морі та Керченській протоці (Україна проти Російської Федерації)», ухваленого 22 квітня 2026 року Арбітражним трибуналом, утвореним відповідно до Додатка VII до Конвенції ООН з морського права 1982 року (справа ППТС № 2017-06). Рішення розглянуто в контексті послідовної стратегії України щодо використання механізмів міжнародної ад'юдикації для протидії збройній агресії Російської Федерації. У статті зіставлено аргументацію Арбітражного трибуналу з доктринальними прогнозами 2017-2021 років, проаналізовано мотиви відхилення трьох юрисдикційних заперечень Російської Федерації на стадії розгляду справи по суті, а також підходи Арбітражного трибуналу до визначення статусу Азовського моря та Керченської протоки як внутрішніх вод обох держав і висновку про незастосовність режиму транзитного проходу до Керченської протоки. Окрему увагу приділено встановленням Арбітражним трибуналом порушенням Російською Федерацією міжнародно-правових зобов'язань у сфері охорони морського навколишнього середовища. Доведено, що це Рішення є вагомим процесуально-правовим результатом для України, який має самостійну політико-правову цінність як авторитетне міжнародно-правове підтвердження протиправності дій держави-агресора.

УДК: 341.225:341.645

DOI: <http://doi.org/10.36952/ujil.2026.2.6>

Антон Кориневич

кандидат юридичних наук, доцент, Заслужений юрист України, Директор Департаменту міжнародного права та міжнародно-правової протидії агресії МЗС України, доцент кафедри міжнародного права Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/G-6308-2019> ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-3263-4934> korynevych@gmail.com

Тимур Короткий

кандидат юридичних наук, доцент, віцепрезидент Української асоціації міжнародного права, провідний науковий співробітник Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України», ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3201-4610> tymur_korotkyi@ukr.net

Софія Семишкур

провідний спеціаліст Департаменту міжнародного права та міжнародно-правової протидії агресії МЗС України, магістрантка спеціальності «Міжнародне право» Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-6076-3973> semyshkurs@gmail.com

© А. Кориневич, Т. Короткий,
С. Семишкур

Ключові слова: Конвенція ООН з морського права; Арбітражний трибунал за Додатком VII; міжнародне морське право; міжнародне правосуддя; Азовське море; Керченська протока; внутрішні води; транзитний прохід; захист морського навколишнього середовища; оцінка впливу на довкілля; міжнародна відповідальність держав; репарації; агресія Російської Федерації; *lawfare*.

The article provides an international legal analysis of the Award on the merits in the case *Dispute Concerning Coastal State Rights in the Black Sea, Sea of Azov, and Kerch Strait (Ukraine v. the Russian Federation)*, rendered on 22 April 2026 by the Arbitral Tribunal constituted under Annex VII to the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea (PCA Case No. 2017-06). The Award is examined in the context of Ukraine's consistent strategy of using international adjudication mechanisms to counter the Russian Federation's armed aggression. The article compares the Tribunal's reasoning with doctrinal forecasts made in 2017–2021, analyses the grounds on which the Tribunal dismissed three jurisdictional objections raised by the Russian Federation at the merits stage, and examines the Tribunal's approach to determining the status of the Sea of Azov and the Kerch Strait as internal waters of both states, and its conclusion that the transit-passage regime is inapplicable to the Kerch Strait. Particular attention is paid to the violations established by the Tribunal of the Russian Federation's international legal obligations regarding the protection of the marine environment. It is demonstrated that the Award is a significant procedural and legal result for Ukraine, possessing independent political and legal value as an authoritative international legal confirmation of the unlawfulness of the aggressor state's conduct.

Key words: UNCLOS; Arbitral Tribunal constituted under Annex VII; international law of the sea; international adjudication; Sea of Azov; Kerch Strait; internal waters; transit passage; protection of the marine environment; environmental impact assessment; international responsibility of states; reparations; aggression of the Russian Federation; *lawfare*.

Агресія Російської Федерації проти України стала не лише величезною трагедією для українського народу, а й одним із найбільших викликів міжнародному правопорядку, системі колективної безпеки та міжнародному правосуддю після завершення Другої світової війни¹. Цей виклик охоплює всі аспекти функціонування міжнародного правопорядку, включно з його підтриманням у Світовому океані².

Водночас Україна послідовно використовує механізми міжнародної ад'юдикації для юридичного протистояння агресору, доведення міжнародної протиправності дій Російської Федерації та забезпечення її притягнення до міжнародно-правової відповідальності.

З цією метою Україною було ініційовано справи проти Російської Федерації в Міжнародному Суді ООН: у 2017 році – «Щодо застосування Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 року та Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 року»³; у 2022 році – «Щодо звинувачень у геноциді за Конвенцією про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 року»⁴. Україна також подала низку міждержавних заяв до Євро-

¹ Рішення Президента Російської Федерації Володимира Путіна про напад на Україну, як зазначає Філіп Сендс, «... становить один із найсерйозніших викликів міжнародному правопорядку, сформованому після 1945 року на засадах верховенства права, самовизначення народів і заборони застосування сили.» Sands P. Putin's use of military force is a crime of aggression. *Financial Times*. 28 February 2022. URL: <https://www.ft.com/content/cbbdd146-4e36-42fb-95e1-50128506652c> (дата звернення: 30.06.2026).

² Правове забезпечення безпеки Азово-Чорноморського регіону: виклики та рішення : монографія / П. П. Богущий, Т. Р. Короткий, З. В. Тропін ; ДНУ «Інститут інформації, безпеки і права НАПРН України». Київ – Одеса : Фенікс, 2022. 196 с.; Короткий Т., Хендель Н. Міжнародно-правовий аналіз ситуації в Азовському морі та Керченській протоці. *Український часопис міжнародного права*. 2018. № 3. С. 41–54.

³ Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (*Ukraine v. Russian Federation*), Preliminary Objections, Judgment, I. C. J. Reports 2019, p. 558; Merits, Judgment of 31 January 2024. URL: <https://www.icj-cij.org/case/166> (дата звернення: 01.07.2026).

⁴ Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (*Ukraine v. Russian Federation: 32 States intervening*), Provisional Measures, Order of 16 March 2022, I. C. J. Reports 2022, p. 211; Preliminary Objections, Judgment of 2 February 2024. URL: <https://www.icj-cij.org/case/182> (дата звернення: 02.07.2026). Див. також: Кориневич А., Короткий Т., Тропін З. Справа МС ООН Україна проти РФ «Щодо звинувачень у вчиненні геноциду відповідно до Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього»: *prima facie*. *Український часопис міжнародного права*. 2022. № 1. С. 63–68. URL: <https://scispace.com/pdf/ukraine-v-russia-icj-case-allegations-of-genocide-under-the-393vq8y1.pdf> (дата звернення: 08.07.2026).

пейського суду з прав людини¹, ініціювала арбітражні провадження відповідно до Конвенції ООН з морського права 1982 року² (далі – UNCLOS або Конвенція), а також українські компанії ініціювали низку інвестиційних арбітражів у зв'язку з порушенням Російською Федерацією прав українських інвесторів³.

Серед міжнародних судових та арбітражних органів, до юрисдикції яких зверталася Україна у зв'язку з агресією Російської Федерації, особливе місце посідають арбітражні трибунали, утворені відповідно до Додатка VII до UNCLOS⁴. Ініціювання відповідних проваджень було зумовлене порушенням Російською Федерацією суверенних прав, юрисдикції та законних інтересів України в Чорному морі, Азовському морі та Керченській протоці. Не менш важливим було й те, що Конвенція передбачає обов'язкові процедури врегулювання спорів, які наділяють арбітражний трибунал юрисдикцією щодо спорів між Україною та Російською Федерацією стосовно тлумачення та застосування її положень.

Конвенція ООН з морського права 1982 року є одним із небагатьох міжнародних договорів, учасниками яких є і Україна, і Російська Федерація⁵, та який водночас передбачає обов'язкові процедури врегулювання спорів із залученням незалежного міжнародного судового або арбітражного органу. Після тимчасової окупації Автономної Республіки Крим і м. Севастополя Російська Федерація, окрім основоположних принципів і численних норм міжнародного права⁶, грубо порушила права та інтереси України як прибережної держави, гарантовані Конвенцією, зокрема щодо користування природними ресурсами, здійснення юрисдикції в морських просторах та провадження морської економічної діяльності в Чорному та Азовському морях і Керченській протоці.

У зв'язку з цим 16 вересня 2016 року Україна ініціювала арбітражне провадження проти Російської Федерації відповідно до Додатка VII до UNCLOS⁷. У повідомленні про арбітраж та позовних вимогах Україна стверджувала, що Російська Федерація незаконно привласнила права України як прибережної держави в Чорному морі, Азовському морі та Керченській протоці, здійснювала незаконну експлуатацію природних ресурсів, перешкоджала українському рибальству, судноплавству та іншим видам законної морської діяльності. Справа отримала назву «Спір щодо прав прибережної держави в Чорному морі, Азовському морі та Керченській протоці» (*Ukraine v. the Russian Federation*)⁸.

Надалі, у 2019 році Україна ініціювала ще одне арбітражне провадження відповідно до Додатка VII до UNCLOS, пов'язане з інцидентом у Керченській протоці 25 листопада 2018 року, коли Російська Федерація здійснила напад на українські військові кораблі «Бердянськ» і «Нікополь» та рейдовий буксир «Яни Капу», захопивши судна й членів їхніх екіпажів. Україна послідовно наполягала, що дії

¹ *Ukraine v. Russia (re Crimea)*, applications nos. 20958/14 and 38334/18, ECtHR [GC], judgment of 25 June 2024; *Ukraine and the Netherlands v. Russia*, applications nos. 8019/16, 43800/14 and 28525/20, ECtHR [GC], judgment of 9 July 2025.

² United Nations Convention on the Law of the Sea, Montego Bay, 10 December 1982. United Nations Treaty Series. Vol. 1833. P. 3.

³ Зокрема: *Everest Estate LLC and others v. the Russian Federation*, PCA Case No. 2015-36, Award, 2 May 2018; *PJSC State Joint-Stock Company Chornomornaftogaz and others v. the Russian Federation*, PCA Case No. 2017-16, Partial Award (Liability), 22 February 2019; Final Award, 12 April 2023; *JSC Oschadbank v. the Russian Federation*, PCA Case No. 2016-14, Award, 26 November 2018.

⁴ Annex VII to UNCLOS (Arbitration). Перелік проваджень, у яких Постійна палата третейського суду виконує функції секретаріату, доступний за посиланням: <https://pca-cpa.org/en/cases/> (дата звернення: 03.07.2026).

⁵ Україна ратифікувала Конвенцію 26 липня 1999 року, Російська Федерація – 12 березня 1997 року. Див.: *Dispute Concerning Coastal State Rights in the Black Sea, Sea of Azov, and Kerch Strait (Ukraine v. the Russian Federation)*, PCA Case No. 2017-06, Award, 22 April 2026 (далі – Award), para. 1; Chronological lists of ratifications of, accessions and successions to the Convention. United Nations Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea. URL: https://www.un.org/depts/los/reference_files/chronological_lists_of_ratifications.htm (дата звернення: 05.07.2026).

⁶ Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 68/262 «Територіальна цілісність України» від 27 березня 2014 р.; резолюція Генеральної Асамблеї ООН ES-11/1 «Агресія проти України» від 2 березня 2022 р.; Резолюція Парламентської асамблеї Ради Європи 2259 (2019) «Escalation of tensions around the Sea of Azov and the Kerch Strait and threats to European security» від 24 січня 2019 р. Див. також: Задорожній О. В. Порушення агресивною війною Російської Федерації проти України основних принципів міжнародного права : монографія. Київ : К. І. С., 2015. 712 с.

⁷ Notification and Statement of Claim of Ukraine under Annex VII to UNCLOS, 16 September 2016. Permanent Court of Arbitration. URL: <https://pca-cpa.org/en/cases/149/> (дата звернення: 06.07.2026).

⁸ *Dispute Concerning Coastal State Rights in the Black Sea, Sea of Azov, and Kerch Strait (Ukraine v. the Russian Federation)*, PCA Case No. 2017-06. Permanent Court of Arbitration. URL: <https://pca-cpa.org/en/cases/149/> (дата звернення: 06.07.2026).

Російської Федерації є порушенням положень Конвенції щодо імунітету військових кораблів та судноплавства¹.

Таким чином, Україна використала передбачені UNCLOS механізми обов'язкового вирішення спорів для захисту своїх прав як прибережної держави та підтвердження міжнародно-протиправного характеру дій Російської Федерації в Чорному морі, Азовському морі та Керченській протоці.

Звернення України до арбітражних трибуналів, утворених відповідно до Додатка VII до UNCLOS, та ухвалені ними рішення слід розглядати не ізольовано, а як складову послідовної та системної стратегії використання міжнародно-правових механізмів у протидії російській агресії. У цьому контексті йдеться про стратегію *lawfare*² – використання права, судових і арбітражних процедур як інструменту досягнення стратегічних політичних і безпекових цілей³. Такі провадження спрямовані не лише на захист конкретних прав та інтересів України, а й на досягнення ширшої мети: формування дедалі більшого масиву міжнародно-правових рішень, що підтверджують міжнародну протиправність дій Російської Федерації, закріплюють її репутацію системного порушника міжнародного права та створюють мережу авторитетних міжнародно-правових маркерів, які посилюють міжнародну ізоляцію держави-агресора. Це посилює сприйняття Російської Федерації як держави, що послідовно нехтує своїми міжнародно-правовими зобов'язаннями та підриває фундаментальні засади сучасного міжнародного правопорядку.

22 квітня 2026 року Арбітражний трибунал, утворений відповідно до Додатка VII до UNCLOS, ухвалив рішення по суті у справі *Ukraine v. the Russian Federation* (PCA Case No. 2017-06)⁴, оприлюднене 15 червня 2026 року⁵ (далі – Рішення).

Рішення стало результатом арбітражного провадження, яке тривало майже десять років. За зовнішньою простотою окремих висновків приховується складна юридична конструкція, сформована під впливом численних юрисдикційних, процесуальних і матеріально-правових питань. Ключовим для розуміння логіки Рішення є те, що Арбітражний трибунал мав враховувати не лише положення UNCLOS, а також обставини, що виникли внаслідок російської агресії та окупації Криму. Агресія й окупація становили фактичне тло спору, однак їх міжнародно-правова кваліфікація перебувала поза межами юрисдикції Арбітражного трибуналу *ratione materiae*. Крім того, тривалий характер провадження призвів до того, що розгляд спору відбувався в умовах кардинальної зміни безпекового та політико-правового контексту після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації у 2022 році.

З огляду на незначний проміжок часу, що минув від ухвалення Рішення, воно ще не стало предметом широкого та комплексного аналізу в науковій літературі. Водночас окремі його аспекти вже отримали первинну оцінку в експертних коментарях і фахових публікаціях⁶. Значно більшу увагу

¹ Case concerning the detention of three Ukrainian naval vessels (Ukraine v. Russian Federation), Provisional Measures, ITLOS Case No. 26, Order of 25 May 2019; Dispute Concerning the Detention of Ukrainian Naval Vessels and Servicemen (Ukraine v. the Russian Federation), PCA Case No. 2019-28, Award Concerning the Preliminary Objections of the Russian Federation, 27 June 2022. Див. також: Короткий Т. Правові аспекти справи «Спир щодо затримання трьох українських військово-морських кораблів та членів їхніх екіпажів». Інформаційне агентство «Українське право». 28 листопада 2019 р. URL: <https://ukrainepravo.com/scientific-thought/naukova-dumka/pravovi-aspekty-spravy-spir-shchodo-zatrymannya-trokh-ukrayinskykh-viyskovo-morskykh-korabliv-ta-chl/> (дата звернення: 07.07.2026).

² Dunlap C. J. Jr. Lawfare Today: A Perspective. Yale Journal of International Affairs. 2008. Vol. 3. No. 1. P. 146–154; Kittrie O. F. Lawfare: Law as a Weapon of War. Oxford : Oxford University Press, 2016. 484 p.

³ Tropin Z. Lawfare as part of hybrid wars: The experience of Ukraine in conflict with Russian Federation. Security and Defence Quarterly. 2021. Vol. 33. Issue 1. P. 15–29. URL: <https://securityanddefence.pl/pdf-132025-64166> (дата звернення: 08.07.2026).

⁴ Award, para. 1281.

⁵ PCA Press Release: Publication of the Award in the Dispute Concerning Coastal State Rights in the Black Sea, Sea of Azov, and Kerch Strait (Ukraine v. the Russian Federation), 15 June 2026. URL: <https://docs.pca-cpa.org/2026/06/460fa267-2017-06-20260615-press-release.pdf> (дата звернення: 30.06.2026).

⁶ Керченський міст, протока і Азовське море: Росія заявляє про перемогу в Гаазі. Що насправді? (Левицька В. Інтерв'ю з Коротким Т., Золотарьовою О.). Радіо Свобода. 26 червня 2026 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/arbitrazhnyy-trybunal-haaha-krym-rf-ukrayina-rishennya/33789414.html> ; Raff M. Crimean Coastal State Rights and the Resilience of International Arbitration. EJIL: Talk! 30 June 2026. URL: <https://www.ejiltalk.org/crimean-coastal-state-rights-and-the-resilience-of-international-arbitration/>; Устименко Б. Азовський програвш України: розбір морського вердикту. Дзеркало тижня. URL: <https://zn.ua/ukr/LAW/azovskij-prohrash-ukrajini-rozbir-morskoho-verdiktu.html>; Ukraine v. Russia UNCLOS Award on Environment and Navigation. Aceris Law. 20 June 2026. URL: <https://www.acerislaw.com/ukraine-v-russia-unclos-award-on-environment-and-navigation/> (дата звернення: 01.07.2026).

дослідників привертати питання, що розглядалися Арбітражним трибуналом на юрисдикційній стадії провадження¹.

Оцінки Рішення в науковій літературі та публічному дискурсі виявилися доволі різними². Б. Устименко, зосереджуючись переважно на відхиленні вимогах та не аналізуючи Рішення в його цілісності, підкреслює відмову Арбітражного трибуналу задовольнити вимоги щодо демонтажу мосту, повернення бурових установок і визнання протоки міжнародною, що слугує підставою для його негативної оцінки Рішення для «національної безпеки України та безпеки Чорноморського регіону, ... для міжнародного судноплавства»³. Офіційна позиція Міністерства закордонних справ України акцентує на тому, що Рішення не визнало акваторії «російським озером» і встановило порушення Росією екологічних зобов'язань за UNCLOS⁴. М. Рафф у своєму аналізі для *EJIL: Talk!* пропонує іншу характеристику: Рішення становить кваліфікований процесуальний успіх України – юрисдикцію підтверджено, порушення встановлено – за одночасного суттєвого розчарування щодо обсягу наданого захисту⁵. О. Золотарьова, оцінюючи підсумки роботи Арбітражного трибуналу, вважає що «Ключовою метою цих процесів в міжнародних судових інституціях є встановлення факту порушень... Україна не програла. Так, Україна не виграла все, але і РФ не виграла». На думку Т. Короткого, «Це не перемога, не поразка, це міжнародно-правове рішення, яке ми маємо ефективно використовувати для протидії агресії РФ та притягненні її до відповідальності»⁶.

Для системного розуміння Рішення, важливо враховувати, що ключове питання спору, переданого на розгляд Арбітражного трибуналу, – правовий статус Азовського моря та Керченської протоки – було предметом розбіжностей між Україною та Російською Федерацією фактично з моменту проголошення незалежності України у 1991 році. Незважаючи на його часткове врегулювання Договором між Україною і Російською Федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки 2003 року (далі – Договір 2003 року), укладеним в умовах військово-політичного тиску Російської Федерації та гострої політичної кризи, спричиненої конфліктом довкола о. Тузла, це питання не втратило актуальності й продовжувало залишатися предметом політичних і правових суперечок між державами, зокрема щодо делімітації та використання Азовського моря і Керченської протоки⁷.

Більш того, спір між Україною та Російською Федерацією щодо Азовського моря та Керченської протоки був складовою ширшої міжнародно-правової дискусії про правовий статус, режим судноплавства, делімітацію морських просторів та співвідношення договірного і звичаєвого міжнародного морського права в Азовсько-Керченському регіоні.

Звернення України до Арбітражного трибуналу каталізувало академічний дискурс щодо правового статусу Азовського моря та Керченської протоки в обставинах агресії Російської Федерації проти України. У 2017 році П. Дзенг здійснив порівняльний аналіз юрисдикційних питань у справах *Ukraine*

¹ Schatz V., Koval D. Insights from the Bifurcation Order in the *Ukraine v. Russia* Arbitration under Annex VII of UNCLOS. *EJIL: Talk!* 2018. URL: <https://www.ejiltalk.org/insights-from-the-bifurcation-order-in-the-ukraine-vs-russia-arbitration-under-annex-vii-of-unclos/>; Schatz V., Koval D. Russia's Annexation of Crimea and the Passage of Ships Through Kerch Strait: A Law of the Sea Perspective. *Ocean Development & International Law*. 2019. Vol. 50. No. 2–3. P. 275–297; The Award Concerning Preliminary Objections in *Ukraine v. Russia*: Observations Regarding the Implicated Status of Crimea and the Sea of Azov. *EJIL: Talk!* 2020. URL: <https://www.ejiltalk.org/the-award-concerning-preliminary-objections-in-ukraine-v-russia-observations-regarding-the-implicated-status-of-crimea-and-the-sea-of-azov/>; Lott A. The Passage Regimes of the Kerch Strait – To Each Their Own? *Ocean Development & International Law*. 2021. Vol. 52. No. 1. P. 64–92 (дата звернення: 04.07.2026).

² Керченський міст, протока і Азовське море: Росія заявляє про перемогу в Гаазі. Що насправді? Радіо Свобода. 26 червня 2026 р.; Устименко Б. Азовський програв Україні: розбір морського вердикту. *Дзеркало тижня*.

³ Устименко Б. Азовський програв Україні: розбір морського вердикту. *Дзеркало тижня*. URL: <https://zn.ua/ukr/LAW/azovskij-prohrash-ukrajini-rozbir-morskoho-verdiktu.html> (дата звернення: 04.07.2026).

⁴ Коментар МЗС України щодо рішення Арбітражного трибуналу у справі щодо прав прибережної держави в Чорному морі, Азовському морі та у Керченській протоці (Україна проти Російської Федерації). Міністерство закордонних справ України. 15 червня 2026 р. URL: <https://mfa.gov.ua/news/komentar-mzs-ukrayini-shchod-rishennya-arbitrazhnogo-tribunalu-u-spravi-shchodo-prav-priberezhnoyi-derzhavi-v-chornomu-mori-azovskomu-mori-ta-u-kerchenskij-protoci-ukrayina-proti-rosijskoyi-federaciyi> (дата звернення: 30.06.2026).

⁵ Raff M. Crimean Coastal State Rights and the Resilience of International Arbitration. *EJIL: Talk!* 30 June 2026. URL: <https://www.ejiltalk.org/crimean-coastal-state-rights-and-the-resilience-of-international-arbitration/> (дата звернення: 04.07.2026).

⁶ Керченський міст, протока і Азовське море: Росія заявляє про перемогу в Гаазі. Що насправді? (Левицька В. Інтерв'ю з Коротким Т., Золотарьовою О.). Радіо Свобода. 26 червня 2026 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/arbitrazhnyy-trybunal-haaha-krym-rf-ukrayina-rishennya/33789414.html>

⁷ Короткий Т. Р., Хендель Н. В. Міжнародно-правовий аналіз ситуації в Азовському морі та Керченській протоці // *Український часопис міжнародного права*. 2018. № 2. С. 41–54.

v. Russia та Philippines v. China, звернувши увагу на структурну подібність позицій держав-відповідачів, які заперечували юрисдикцію арбітражних трибуналів, утворених за Додатком VII до UNCLOS, з посиленням на питання територіального суверенітету¹. У 2018 році В. Шац і Д. Коваль у серії публікацій на *Völkerrechtsblog* детально проаналізували межі юрисдикції майбутнього Арбітражного трибуналу². У 2019 році В. Шац і Д. Коваль окремо дослідили питання можливих прав проходу України через Керченську протоку з урахуванням *status quo ante* 2014 року та чинних на той час двосторонніх договорів³, а А. Лотт у 2021 році – можливість одночасного застосування різних, конфліктних режимів проходу залежно від договірної чи конвенційної підстави вимоги⁴. Проте цей дискурс розгортався до повномасштабного вторгнення та до ухвалення Арбітражним трибуналом рішення по суті.

Рішення 2026 року, отже, дає змогу не просто констатувати його зміст, а перевірити, якою мірою фактична аргументація Арбітражного трибуналу підтвердила чи спростувала попередні доктринальні прогнози.

Метою статті є аналіз Рішення в його співвідношенні з доктриною міжнародного морського права щодо правонаступництва стосовно статусу внутрішніх вод та з порівняльною практикою обмеження юрисдикції *ratione materiae*, а також визначення довгострокових наслідків Рішення для захисту інтересів України в Азовському морі та Керченській протоці та протидії агресії Російської Федерації міжнародно-правовими засобами.

Методологічною основою дослідження є системний підхід, відповідно до якого Рішення розглядається не ізольовано, а в контексті загальної стратегії України з використання механізмів *lawfare* у протидії російській агресії. Аналіз здійснюється в динаміці розвитку спору та з урахуванням суттєвих змін фактичних обставин, пов'язаних насамперед із тимчасовою окупацією Криму в 2014 році та повномасштабним вторгненням Російської Федерації у 2022 році. Особлива увага приділяється не лише безпосереднім висновкам Арбітражного трибуналу, а й потенційним довгостроковим наслідкам Рішення для розвитку міжнародного морського права, практики застосування Конвенції та засобів міжнародної ад'юдикації під час міжнародного збройного конфлікту, спричиненого агресією Російської Федерації, для захисту інтересів України в Азовському морі та Керченській протоці, а також для ширшого процесу притягнення держави-агресора до міжнародно-правової відповідальності.

Арбітражний трибунал: утворення, склад і перебіг провадження. Арбітражний трибунал у цій справі є арбітражним органом *ad hoc*, утвореним відповідно до Додатка VII до UNCLOS; функції секретаріату виконувала Постійна палата третейського суду. Провадження було розпочате 16 вересня 2016 року, коли Україна направила Російській Федерації повідомлення про арбітраж та позовні вимоги.

Арбітражний трибунал складався з п'яти членів: голови – судді Джін-Хьона Пайка (Республіка Корея), суддів Буалема Бугетайя (Алжир) та Алонсо Гомеса-Роблдо (Мексика), а також професора Вона Лоу (Велика Британія), призначеного Україною, і професора Александра Вилегжаніна (Російська Федерація), призначеного Російською Федерацією⁵. Провадження охопило два раунди письмових документів; усні слухання по суті спору відбулися в Палаці миру в Гаазі з 23 вересня по 5 жовтня 2024 року⁶.

Вимоги України охоплювали чотири основні блоки: перешкодження судноплавству та транзитному проходу в Керченській протоці й Азовському морі, зокрема у зв'язку зі спорудженням так званого «Керченського мосту»; захоплення та зміна прапора українських самопідіймальних бурових установок; порушення зобов'язань щодо захисту та збереження морського навколишнього середовища під час будівництва мосту через Керченську протоку, підводних кабелів електропостачання та газопроводу; а також неналежний захист підводної культурної спадщини та загострення спору після початку арбітражу⁷. Серед засобів правового захисту Україна вимагала, зокрема, демонтажу так званого «Керченського мосту».

¹ Tzeng P. *Ukraine v. Russia and Philippines v. China: Jurisdiction and Legitimacy*. Denver Journal of International Law & Policy. 2017. Vol. 46. P. 1–19.

² Schatz V., Koval D. *Ukraine v. Russia: Passage through Kerch Strait and the Sea of Azov (Part III): The Jurisdiction of the Arbitral Tribunal*. *Völkerrechtsblog*. 15 January 2018. URL: <https://voelkerrechtsblog.org/ukraine-v-russia-passage-through-kerch-strait-and-the-sea-of-azov-3/> (дата звернення: 08.07.2026).

³ Schatz V., Koval D. *Russia's Annexation of Crimea and the Passage of Ships Through Kerch Strait: A Law of the Sea Perspective*. *Ocean Development & International Law*. 2019. Vol. 50. No. 2–3. P. 275–297.

⁴ Lott A. *The Passage Regimes of the Kerch Strait – To Each Their Own?* *Ocean Development & International Law*. 2021. Vol. 52. No. 1. P. 64–92.

⁵ Award, paras. 1–2; PCA Press Release, 15 June 2026. Професора О. Вилегжаніна було призначено замість судді В. Голіцина після його смерті в березні 2023 року; реконститування Трибуналу відбулося 15 червня 2023 року. Судді Б. Бугетайя та А. Гомес-Роблдо призначені відповідно до статті 3(d) Додатка VII до Конвенції.

⁶ Award, paras. 1–109. Попередні заперечення Російської Федерації подано 19 травня 2018 року; усні слухання по суті відбулися в Палаці миру в Гаазі з 23 вересня по 5 жовтня 2024 року.

⁷ Award, para. 101; paras. 4–8.

Юрисдикція Арбітражного трибуналу та питання суверенітету над Кримом. Юрисдикційна стадія стала одним із найскладніших етапів розгляду спору. Російська Федерація у попередніх запереченнях, поданих у 2018 році, стверджувала, що Арбітражний трибунал повністю позбавлений юрисдикції *ratione materiae*, оскільки спір, на її думку, по суті стосувався територіального суверенітету над Кримом, а не тлумачення чи застосування UNCLOS. Росія намагалася переконати Арбітражний трибунал, що вирішення будь-яких вимог України щодо морських просторів, прилеглих до Криму, неможливе без попереднього визначення того, якій державі належить суверенітет над півостровом.

У Рішенні щодо попередніх заперечень від 21 лютого 2020 року¹ Арбітражний трибунал застосував зважений та диференційований підхід. Він погодився з тим, що не має юрисдикції вирішувати питання територіального суверенітету над сухопутною територією Криму, оскільки такий спір не є спором щодо тлумачення або застосування UNCLOS у розумінні статті 288(1). Водночас Арбітражний трибунал чітко відхилив спробу Російської Федерації повністю заблокувати розгляд справи, встановивши, що відсутність юрисдикції щодо питання суверенітету над суходолом не перешкоджає розглядові тих вимог України щодо прав прибережної держави, які не потребують прямого вирішення питання суверенітету². Заперечення, що стосувалися статусу Азовського моря та Керченської протоки, Арбітражний трибунал кваліфікував як такі, що не мають виключно попереднього характеру, і відклав їх розгляд до стадії розгляду справи по суті³.

На стадії розгляду по суті Російська Федерація висунула три загальні заперечення проти юрисдикції, які не були вирішені у 2020 році. Усі три Арбітражний трибунал відхилив одностайно.

По-перше, Росія посилалася на статтю 298(1)(a)(i) Конвенції, стверджуючи, що вимоги України стосуються історичних заток або історичних правових підстав, щодо яких обидві держави зробили факультативні винятки з обов'язкових процедур урегулювання спорів⁴. Арбітражний трибунал відхилив саму передумову цього заперечення, вказавши, що згадка у статті 298 Конвенції про спори, які «стосуються» історичних заток або правових підстав, передбачає їх дійсне існування, а сторона не може позбавити Арбітражний трибунал юрисдикції простим твердженням про наявність історичного титулу⁵. Це – принципово важливий висновок: заперечення за статтею 298 Конвенції не є самооцінним (*self-judging*), а підлягає об'єктивній перевірці.

Дослідивши практику Російської імперії та СРСР, радянське законодавство після 1960 р., Договір між Україною та Росією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки 2003 р., а також доктринальні джерела, включно з Меморандумом Секретаріату ООН про історичні затоки 1957 р., Арбітражний трибунал дійшов до важливого висновку, що історичний титул Росії на ці води не доведено⁶. Ключовий висновок Арбітражний трибунал сформулював так: хоча Російська імперія та Радянський Союз справді здійснювали суверенітет над Азовським морем і Керченською протокою, наданий сторонами доказовий матеріал «does not clearly establish»⁷ правову підставу такого суверенітету – ані як юридичної затоки, ані як історичного титулу. Арбітражний трибунал додав, що радянське законодавство після 1958 р. трактувало ці води не як історичну затоку чи внутрішні води на підставі історичного титулу, а як внутрішні води, обґрунтовані реалізацією прав за статтями 4 (прямі вихідні лінії) та 7 (затоки) Женевської конвенції про територіальне море 1958 р.⁸ Так само, за висновком Арбітражного трибуналу, ані Договір 2003 р., ані інші матеріали не дають остаточної відповіді щодо походження чи правової підстави статусу внутрішніх вод цих акваторій⁹. На цій підставі Арбітражний трибунал відхилив перше загальне заперечення Росії, засноване на твердженні про існування історичного титулу¹⁰. На нашу думку, цей висновок має важливе значення для визначення

¹ Dispute Concerning Coastal State Rights in the Black Sea, Sea of Azov, and Kerch Strait (Ukraine v. the Russian Federation), PCA Case No. 2017-06, Award Concerning the Preliminary Objections of the Russian Federation, 21 February 2020 (далі – Award Concerning the Preliminary Objections).

² Award Concerning the Preliminary Objections, para. 197.

³ Коментар МЗС щодо підтвердження Арбітражним Трибуналом юрисдикції у справі про порушення Росією Конвенції ООН з морського права в Керченській протоці та Азовському морі. URL: <https://mfa.gov.ua/news/komentar-mzs-shchodo-pidtvrdzhennya-arbitrazhnim-tribunalom-yurisdikciyi-u-spravi-pro-porushennya-rosiyeu-konvenciyi-onn-z-morskogo-prava-v-kerchenskij-protoci-ta-azovskomu-mori> (дата звернення: 08.07.2026)

⁴ Award, paras. 9, 113, 117.

⁵ Award, paras. 294–296.

⁶ Award, paras. 301, 323, 326–327, 332.

⁷ Award, para. 314.

⁸ Award, para. 323.

⁹ Award, para. 326.

¹⁰ Award, para. 332; резолютивна частина – para. 1281 (Dispositif); див. також структуру юрисдикційного розділу, para. 419 (межа розділу В «Jurisdiction», paras. 110–419).

статусу Азовського моря та Керченської протоки після денонсації Договору між Україною та Росією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки 2003 р.

По-друге, Росія стверджувала, що внутрішні води взагалі не регулюються UNCLOS, а відтак усі вимоги України перебувають поза її предметною сферою. Арбітражний трибунал відхилив і це заперечення, розмежувавши юрисдикцію та застосовне матеріальне право: положення Конвенції про суверенітет прибережної держави над внутрішніми водами, про допуск іноземних суден та про межі повноважень прибережної держави, достатні для обґрунтування юрисдикції щонайменше щодо частини спорів про судноплавство у внутрішніх водах, навіть якщо конкретні норми, на які посилається заявник, виявляються незастосовними¹.

По-третє, Росія доводила, що докорінна зміна обставин після подій вересня 2022 року позбавила Арбітражний трибунал юрисдикції, оскільки Україна нібито втратила статус прибережної держави щодо Азовського моря². Арбітражний трибунал відхилив це заперечення, підтвердивши усталений принцип: наявність юрисдикції оцінюється станом на дату порушення провадження – 16 вересня 2016 року, і подальші події не можуть ретроактивно позбавити Арбітражний трибунал компетенції³. Отже, будь-які доводи Росії щодо нібито «докорінної зміни обставин» були відкинуті.

Трибунал також відхилив посилення Російської Федерації на доктрину «чистих рук» (*clean hands*) як підставу для визнання вимог України неприйнятними, констатувавши, що ця доктрина не діє як загальне заперечення щодо прийнятності в системі Конвенції.

Статус Азовського моря та Керченської протоки. Центральний матеріально-правовий висновок Рішення полягає в тому, що після припинення існування Радянського Союзу Азовське море та Керченська протока зберегли статус внутрішніх вод обох держав, України та Російської Федерації, зокрема так було станом на 2016 рік⁴. Цей висновок ґрунтується на нормах міжнародного права щодо правонаступництва держав, на положеннях Договору між Україною та Російською Федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки 2003 року та на поведінці сторін після 1991 року.

Категорія «внутрішні води» в міжнародному морському праві передбачає наявність прилеглого суходолу, стосовно якого держава здійснює суверенітет: держава не може мати статусу прибережної держави чи внутрішніх вод без суверенітету над відповідною прибережною територією. Водночас саме питання суверенітету над суходолом Арбітражним трибуналом окремо не вирішувалося – з огляду на межі його юрисдикції, встановлені в Рішенні щодо попередніх заперечень від 21 лютого 2020 року⁵. Причина такого самообмеження є суто юрисдикційною: спір про територіальний титул не є спором щодо тлумачення або застосування UNCLOS, а тому не охоплюється статтею 288(1). Принципово важливо, що відсутність юрисдикції не тотожна оцінці справи по суті й тим більше не є визнанням протилежного.

У цьому сенсі суверенітет України над Кримом слід розглядати не як питання, вирішене чи не вирішене Арбітражним трибуналом, а як аксіому сучасного міжнародного права, що ґрунтується на його основоположних принципах, існує незалежно від цього арбітражного провадження й підтверджена самостійним масивом актів інших міжнародних актів – насамперед резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 68/262 «Територіальна цілісність України» від 27 березня 2014 року⁶. У пункті 6 цієї резолюції Генеральна Асамблея закликала всі держави, міжнародні організації та спеціалізовані установи не визнавати жодної зміни статусу Автономної Республіки Крим та міста Севастополя й утримуватися від будь-яких дій або поведінки, які могли б бути витлумачені як визнання такого зміненого статусу. Послідовність цієї позиції додатково підтверджена в наступних резолюціях Генеральної Асамблеї ООН, які кваліфікують Автономну Республіку Крим та місто Севастополь як тимчасово окуповану територію України⁷.

¹ Award, paras. 621–624; para. 406.

² Award, paras. 10, 113.

³ Такий підхід узгоджується з усталеною практикою міжнародних судових органів. Пор.: Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Croatia v. Serbia), Preliminary Objections, Judgment, I. C. J. Reports 2008, p. 412, para. 80.

⁴ Award, paras. 358, 361, 393.

⁵ Award Concerning the Preliminary Objections, para. 197.

⁶ Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 68/262 «Територіальна цілісність України» від 27 березня 2014 р. A/RES/68/262. URL: <https://documents.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/455/17/PDF/N1345517.pdf> (дата звернення: 04.07.2026).

⁷ Резолюції Генеральної Асамблеї ООН щодо ситуації з правами людини в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі (71/205 від 19 грудня 2016 р., 72/190 від 19 грудня 2017 р., 74/168 від 18 грудня 2019 р.), щодо проблеми мілітаризації Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, а також частин Чорного і Азовського морів (73/194 від 17 грудня 2018 р.), а також резолюція ES-11/1 «Агресія проти України» від 2 березня 2022 р.

Такий підхід узгоджується з усталеною доктриною міжнародного права, відповідно до якої право не може виникати з міжнародно-протиправного діяння (*ex injuria jus non oritur*), а отже, окупація чи спроба анексії не здатні породжувати законних правових наслідків, зокрема щодо набуття територіального суверенітету.

Судноплавство в Керченській протоці та Азовському морі. Ще у 2018 році В. Шац і Д. Коваль на *Völkerrechtsblog* детально проаналізували, які саме норми UNCLOS можуть застосовуватися до Керченської протоки залежно від того, чи буде вона кваліфікована як міжнародна протока за статтею 37 Конвенції¹, а у 2019 році окремо дослідили питання про те, чи зберігає Україна права проходу через протоку на підставі двосторонніх договорів незалежно від конвенційної кваліфікації самої протоки². Рішення Арбітражного трибуналу частково підтвердило, а частково спростувало ці прогнози.

На думку Арбітражного трибуналу, оскільки Керченська протока з'єднує Чорне море, де прибережні держави мають виключні економічні зони, з Азовським морем, яке було кваліфіковане як внутрішні води двох держав станом на 2016 рік, географічний і правовий критерій статті 37 Конвенції – з'єднання однієї частини відкритого моря чи виключної економічної зони з іншою частиною відкритого моря або виключної економічної зони не був дотриманий. Арбітражний трибунал прямо зазначив: «Оскільки Азовське море станом на 2016 рік залишалось внутрішніми водами двох прибережних держав, Керченська протока не з'єднувала одну частину відкритого моря або виключної економічної зони з іншою частиною відкритого моря або виключної економічної зони. Отже, режим транзитного проходу, передбачений Частиною III Конвенції, не застосовується до Керченської протоки»³.

Показово, що Арбітражний трибунал зауважив: Договір 2003 року, ймовірно, встановлював навігаційні права, які Росія могла порушити, оскільки заходи регулювання судноплавства мали запроваджуватися за взаємною згодою сторін⁴. Цей висновок, попри його незастосування Арбітражним трибуналом до цієї справи, залишає відкритою дискусію щодо окремого можливого позову в майбутньому і прямо підтверджує гіпотезу В. Шаца та Д. Ковалю про існування самостійної, договірної підстави для захисту навігаційних прав України, незалежної від конвенційної кваліфікації протоки⁵. Водночас, оскільки Україна побудувала свою позицію виключно на нормах UNCLOS, а не Договору 2003 року, розгляд цього питання вийшов би за межі мандата Арбітражного трибуналу відповідно до принципу *ne ultra petita*⁶. Це також безпосередньо підтверджує тезу А. Лотта щодо можливості одночасного існування конфліктних режимів проходу залежно від обраної сторонами правової підстави вимоги⁷.

Арбітражний трибунал також розглянув решту навігаційних вимог України. Твердження про порушення права мирного проходу внаслідок піврічного закриття районів Чорного моря було відхилене. Арбітражний трибунал визнав таке закриття правомірним здійсненням повноважень Російської Федерації за статтею 25(3) UNCLOS щодо тимчасового призупинення мирного проходу з міркувань безпеки, оскільки захід був недискримінаційним щодо суден різних держав та належним чином оприлюдненим через сповіщення мореплавцям⁸. Водночас, Арбітражний Трибунал не надав оцінку контексту та іншим обставинам стосовно «міркувань безпеки», які впливали з порушення РФ імперативних норм міжнародного права.

Вимоги щодо перешкоджання судноплавству в Азовському морі були відхилені з огляду на незастосовність статей 2, 58, 87 і 92 UNCLOS до внутрішніх вод⁹. Щодо самопідймальних бурових установок Арбітражний трибунал визнав, що не має юрисдикції розглядати вимогу про їх повернення, і відхилив вимогу щодо зміни прапора, не встановивши порушення статті 91 Конвенції¹⁰. Щодо так званого «мосту», то Арбітражний трибунал жодним чином не визнавав його правомірною конструкцією, а не розглядав відповідне питання у зв'язку з тим, що, на думку Арбітражного трибуналу, Кер-

¹ Schatz V., Koval D. Ukraine v. Russia: Passage through Kerch Strait and the Sea of Azov (Part III): The Jurisdiction of the Arbitral Tribunal. *Völkerrechtsblog*. 15 January 2018.

² Schatz V., Koval D. Russia's Annexation of Crimea and the Passage of Ships Through Kerch Strait: A Law of the Sea Perspective. *Ocean Development & International Law*. 2019. Vol. 50. No. 2–3. P. 280–290.

³ Award, para. 652.

⁴ Award, para. 661.

⁵ Schatz V., Koval D. Russia's Annexation of Crimea and the Passage of Ships Through Kerch Strait. *Ocean Development & International Law*. 2019. Vol. 50. No. 2–3. P. 288–290.

⁶ Award, paras. 672–673.

⁷ Lott A. The Passage Regimes of the Kerch Strait – To Each Their Own? *Ocean Development & International Law*. 2021. Vol. 52. No. 1. P. 85–88.

⁸ Award, paras. 674, 678–684; para. 726(b).

⁹ Award, paras. 605–607, 693, 696; para. 726(c).

¹⁰ Award, paras. 705, 913; para. 726(d).

ченська протока не з'єднувала одну частину відкритого моря або виключної економічної зони з іншою частиною відкритого моря або виключної економічної зони.

Захист морського навколишнього середовища. Арбітражний трибунал визнав, що положення UNCLOS щодо захисту та збереження морського середовища застосовуються до всіх морських просторів, включно з внутрішніми водами¹.

За статтею 206 Конвенції Арбітражний трибунал установив, що оцінки впливу на довкілля, проведені перед будівництвом мосту, прокладенням кабелів електропостачання та газопроводу, були недостатніми як за часовим охопленням, так і за обсягом вихідних даних², а за статтею 205 Конвенції – що їх результати не були належно повідомлені компетентним міжнародним організаціям³. На цій підставі Арбітражний трибунал визнав похідне порушення обов'язку співпраці за статтями 123, 192 і 194 Конвенції, прямо зазначивши, що цей обов'язок зберігається «навіть у часи напруженості та ворожості» між державами⁴. Останнє формулювання має значення, яке виходить за межі справи: воно імпліцитно порушує ширше питання про співвідношення мирних договірних зобов'язань щодо довкілля та *lex specialis* права збройних конфліктів, не вирішуючи його остаточно.

Водночас Арбітражний трибунал не встановив порушення статей 204–205 щодо поточного моніторингу забруднення та звітності про його результати⁵ і відхилив вимогу щодо розливу нафти поблизу Севастополя. Її було відхилено як таку, що стосується інциденту, недостатнього за масштабом для застосування відповідних положень UNCLOS⁶.

Цей розділ Рішення є тією частиною Рішення, у якій Арбітражний трибунал беззастережно визнав протиправність конкретних дій Російської Федерації по суті, а не через процесуальну чи юрисдикційну кваліфікацію⁷. Ця обставина набуває особливого значення як при оцінці практичного результату справи загалом, так і в довгостроковій перспективі, формуючи офіційно зафіксований міжнародним арбітражем документальний доказ протиправної поведінки Росії.

Підводна культурна спадщина, обтяження спору та засоби правового захисту. Вимоги України щодо підводної культурної спадщини були відхилені. Арбітражний трибунал підтвердив, що стаття 303(1) Конвенції покладає на держави обов'язок належної обачності щодо охорони об'єктів археологічного та історичного характеру, знайдених у морі, тобто обов'язок поведінки, а не результату. Стосовно кожного з чотирьох епізодів, на які посилялася Україна, Арбітражний трибунал визнав докази недостатніми для встановлення порушення⁸. Фактично, мова йшла про докази щодо порушень станом на 2016 рік. Наразі масштаби цих порушень значно збільшилися, і така обставина щодо недостатності доказів, на наш погляд, вже не може бути застосована.

Так само було відхилено вимогу про загострення та розширення спору Російською Федерацією під час провадження. Арбітражний Трибунал визнав існування обов'язку не загострювати спір, що перебуває на розгляді, як складової зобов'язань добросовісності та мирного врегулювання за статтями 279 і 300 Конвенції, та застосував трискладовий критерій, сформульований у справі про Південно-Китайське море (*Philippines v. China*, 2016). Проте він не встановив, що поведінка Росії подолала високий поріг загострення⁹.

Найбільш дискусійною складовою Рішення є питання засобів правового захисту. Щодо задоволених екологічних вимог Україна просила про відшкодування у формі декларації про протиправність разом із додатковими заходами. Арбітражний трибунал, однак, визнав, що сама констатація порушень Російською Федерацією статей 123, 192, 194, 205 і 206 Конвенції є достатнім і належним засобом захисту за обставин справи, і відмовився зобов'язати Росію припинити протиправну поведінку, надати гарантії неповторення чи здійснити репарації. Кожна зі сторін мала нести власні витрати¹⁰.

Саме ця відмова стала головним джерелом розбіжностей в оцінках Рішення. Проте зводити його до суто символічного акту означало б хибно розуміти функцію міжнародної ад'юдикації: деклара-

¹ Award, paras. 868–872.

² Award, paras. 880, 904, 908.

³ Award, para. 910.

⁴ Award, paras. 952–953.

⁵ Award, para. 975.

⁶ Award, paras. 971, 975.

⁷ Award, para. 975; Award, para. 1281(5)–(7).

⁸ UNCLOS, стаття 303(1); Award, paras. 1106, 1120, 1135, 1141, 1151–1152. Конвенція ЮНЕСКО про охорону підводної культурної спадщини 2001 року та додані до неї Правила, на думку Трибуналу, наповнюють змістом обов'язок належної обачності за статтею 303(1), однак не привносять до UNCLOS самостійних зобов'язань.

⁹ Award, paras. 1153, 1234. Трибунал застосував трискладовий критерій обтяження спору, сформульований у справі про Південно-Китайське море: *The South China Sea Arbitration (The Republic of the Philippines v. The People's Republic of China)*, PCA Case No. 2013-19, Award, 12 July 2016, paras. 1169–1181.

¹⁰ Award, paras. 1281(9)–(12); paras. 1267, 1270.

тивний засіб захисту кристалізує міжнародно-правові зобов'язання, встановлює вчинення міжнародно-протиправних діянь, формує авторитетний запис і створює юридичну відправну точку, щодо якої оцінюватиметься подальша поведінка сторін і на яку неминуче спиратимуться майбутні переговори¹. Переконані, що декларація про порушення міжнародно-правових зобов'язань і вчинення міжнародно-протиправних діянь в рішеннях міжнародних судових органів і арбітражів є важливим фактом констатації порушень міжнародного права у відносинах між сторонами спору.

Висновки. Проведений аналіз дає підстави для таких загальних висновків.

По-перше, визнання Азовського моря та Керченської протоки внутрішніми водами обох прибережних держав доктринально нерозривно пов'язане з визнанням суверенітету України над прилеглою суходільною територією. Питання суверенітету над Кримом та узбережжям Азовського моря як таке залишається аксіомою міжнародного права, підтвердженою самостійним масивом актів міжнародних інституцій, і не було вирішене Арбітражним трибуналом з посиланням на межі його юрисдикції. Арбітражний трибунал відкинув маніпулятивні доводи Російської Федерації щодо нібито «докорінної зміни обставин» стосовно прав прибережних держав у Азовському морі та Керченській протоці.

По-друге, відхилення Арбітражним трибуналом юрисдикційного заперечення Російської Федерації на стадії розгляду по суті щодо історичного титулу має, на нашу думку, дуже велике значення, що виходить за межі цієї справи, і повністю скасовує претензії РФ на історичну природу статусу вод Азовського моря, що у подальшому може бути використано Україною як прецедентне підґрунтя для подальших дій.

По-третє, Арбітражний трибунал визнав існування самостійних договірних навігаційних прав України за Договором 2003 року (на час, коли він був чинним), проте ця гіпотеза не була реалізована в конкретному судовому захисті через процесуальне обмеження *ne ultra petita*, а не через її матеріальну помилковість. Практичний висновок для подальшої стратегії міжнародного судочинства полягає в тому, що формулювання правових підстав вимоги визначає обсяг можливого захисту не меншою мірою, ніж її матеріальна обґрунтованість.

По-четверте, поєднання встановлених по суті порушень екологічних зобов'язань із відмовою присудити репарації породжує обґрунтовану дискусію. Методологічно найбільш точною є характеристика Рішення як кваліфікованого процесуального успіху України, що не тотожний ні безумовній перемозі, ні поразці, але має самостійну політико-репутаційну вагу як зафіксоване авторитетним міжнародним форумом визнання протиправності дій Російської Федерації.

Отже, Рішення Арбітражного трибуналу забезпечує обов'язкове міжнародно-правове підтвердження протиправності дій держави-агресора щодо порушень UNCLOS та поповнює масив авторитетних рішень, на які Україна спиратиметься для забезпечення протидії агресії та захисту національних інтересів на міжнародному рівні.

1. Договір між Україною і Російською Федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки від 24 грудня 2003 року : ратифіковано Законом України № 1682-IV від 20 квітня 2004 року.
2. Задорожній О. В. Порушення агресивною війною Російської Федерації проти України основних принципів міжнародного права : монографія. Київ : К. І. С., 2015. 712 с.
3. Керченський міст, протока і Азовське море: Росія заявляє про перемогу в Гаазі. Що насправді? (Левницька В. Інтерв'ю з Коротким Т., Золотарьовою О.). Радіо Свобода. 26 червня 2026 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/arbitrazhnyy-trybunal-haaha-krym-rf-ukrayina-rishennya/33789414.html> (дата звернення: 04.07.2026).
4. Коментар МЗС України щодо рішення Арбітражного трибуналу у справі щодо прав прибережної держави в Чорному морі, Азовському морі та у Керченській протоці (Україна проти Російської Федерації). Міністерство закордонних справ України. 15 червня 2026 р. URL: <https://mfa.gov.ua/news/komentar-mzs-ukrayini-shchodo-rishennya-arbitrazhnogo-tribunalu-u-spravi-shchodo-prav-priberezhnoyi-derzhavi-v-chornomu-mori-azovskomu-mori-ta-u-kerchenskij-protoci-ukrayina-proti-rosijskoyi-federaciyi> (дата звернення: 04.07.2026).
5. Коментар МЗС щодо підтвердження Арбітражним трибуналом юрисдикції у справі про порушення Росією Конвенції ООН з морського права в Керченській протоці та Азовському морі. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/komentar-mzs-shchodo-pidtvrdzhennya-arbitrazhnim-tribunalom-yurisdikciyi-u-spravi-pro-porushennya-rosiyeyu>

¹ Raff M. Crimean Coastal State Rights and the Resilience of International Arbitration. EJIL: Talk! 30 June 2026.

- konvenciyi-oon-z-morskogo-prava-v-kerchenskij-protoci-ta-azovskomu-mori (дата звернення: 08.07.2026).
6. Кориневич А., Короткий Т., Тропін З. Справа МС ООН Україна проти РФ «Щодо звинувачень у вчиненні геноциду відповідно до Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього»: *prima facie*. Український часопис міжнародного права. 2022. № 1. С. 63–68. URL: <https://scispace.com/pdf/ukraine-v-russia-icj-case-allegations-of-genocide-under-the-393vq8y1.pdf> (дата звернення: 08.07.2026).
 7. Короткий Т. Р. Міжнародно-правова кваліфікація агресивних дій РФ проти України в Керченській протоці та Чорному морі. Інформаційне агентство «Українське право». 29 листопада 2018 р. URL: http://ukrainepravo.com/international_law/public_international_law/mizhnarodno-pravova-kvalifikatsiya-agresyvykh-diy-rf-proty-ukrayiny-v-kerchenskiy-prototsi-ta-chorn/ (дата звернення: 08.07.2026).
 8. Короткий Т. Р. Міжнародно-правова оцінка будівництва мосту через Керченську протоку. Інформаційне агентство «Українське право». 11 жовтня 2018 р. URL: http://ukrainepravo.com/international_law/public_international_law/mizhnarodno-pravova-otsinka-budivnytstva-mostu-cherez-kerchensku-protoku/ (дата звернення: 08.07.2026).
 9. Короткий Т. Р., Хендель Н. В. Міжнародно-правовий аналіз ситуації в Азовському морі та Керченській протоці. Український часопис міжнародного права. 2018. № 3. С. 41–54.
 10. Короткий Т. Р., Хендель Н. В. Міжнародно-правовий аналіз статусу та режиму Азовського моря та Керченської протоки. Інформаційне агентство «Українське право». 23 вересня 2018 р. URL: http://ukrainepravo.com/international_law/public_international_law/mizhnarodno-pravovyy-analiz-statusu-ta-rezhymu-azovskogo-morya-ta-kerchenskoji-protoku/ (дата звернення: 08.07.2026).
 11. Короткий Т. Р. Правові аспекти справи «Спир щодо затримання трьох українських військово-морських кораблів та членів їхніх екіпажів». Інформаційне агентство «Українське право». 28 листопада 2019 р. URL: <https://ukrainepravo.com/scientific-thought/naukova-dumka/pravovi-aspekty-spravy-spir-shchodo-zatrymannya-trokh-ukrayinskykh-viyskovo-morskykh-korabliv-ta-chl/> (дата звернення: 07.07.2026).
 12. Короткий Т. Р. Теоретичні проблеми еволюції правового статусу і режиму Азовського моря. Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. Одеса : Фенікс, 2010. Вип. 39. С. 420–433.
 13. Правове забезпечення безпеки Азово-Чорноморського регіону: виклики та рішення : монографія / П. П. Богущкий, Т. Р. Короткий, З. В. Тропін ; ДНУ «Інститут інформації, безпеки і права НА-ПрН України». Київ – Одеса : Фенікс, 2022. 196 с.
 14. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 68/262 «Територіальна цілісність України» від 27 березня 2014 р. A/RES/68/262. URL: <https://documents.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/455/17/PDF/N1345517.pdf> (дата звернення: 04.07.2026).
 15. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 71/205 від 19 грудня 2016 р.; 72/190 від 19 грудня 2017 р.; 73/194 від 17 грудня 2018 р.; 74/168 від 18 грудня 2019 р.; ES-11/1 «Агресія проти України» від 2 березня 2022 р.
 16. Резолюція Парламентської асамблеї Ради Європи 2259 (2019) «Escalation of tensions around the Sea of Azov and the Kerch Strait and threats to European security» від 24 січня 2019 р.
 17. Устименко Б. Азовський програвш України: розбір морського вердикту. Дзеркало тижня. URL: <https://zn.ua/ukr/LAW/azovskij-prohrash-ukrajini-rozbir-morsko-ho-verdiktu.html> (дата звернення: 04.07.2026).
 18. Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation: 32 States intervening), Provisional Measures, Order of 16 March 2022, I. C. J. Reports 2022, p. 211; Preliminary Objections, Judgment of 2 February 2024. URL: <https://www.icj-cij.org/case/182> (дата звернення: 02.07.2026).
 19. Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Croatia v. Serbia), Preliminary Objections, Judgment, I. C. J. Reports 2008, p. 412.
 20. Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation), Preliminary Objections, Judgment, I. C. J. Reports 2019, p. 558; Merits, Judgment of 31 January 2024. URL: <https://www.icj-cij.org/case/166> (дата звернення: 01.07.2026).
 21. Case concerning the detention of three Ukrainian naval vessels (Ukraine v. Russian Federation), Provisional Measures, ITLOS Case No. 26, Order of 25 May 2019.
 22. Chronological lists of ratifications of, accessions and successions to the Convention and the related Agreements. United Nations Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea. URL: https://www.un.org/depts/los/reference_files/chronological_lists_of_ratifications.htm (дата звернення: 05.07.2026).
 23. Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage, Paris, 2 November 2001. UNESCO.
 24. Convention on the Territorial Sea and the Contiguous Zone, Geneva, 29 April 1958. United Nations Treaty Series. Vol. 516. P. 205.

25. Dispute Concerning Coastal State Rights in the Black Sea, Sea of Azov, and Kerch Strait (Ukraine v. the Russian Federation), PCA Case No. 2017-06. Award. 22 April 2026. URL: <https://pca-cpa.org/en/cases/149/> (дата звернення: 08.07.2026).
26. Dispute Concerning Coastal State Rights in the Black Sea, Sea of Azov, and Kerch Strait (Ukraine v. the Russian Federation), PCA Case No. 2017-06. Award Concerning the Preliminary Objections of the Russian Federation. 21 February 2020. URL: <https://pca-cpa.org/en/cases/149/> (дата звернення: 08.07.2026).
27. Dispute Concerning Coastal State Rights in the Black Sea, Sea of Azov, and Kerch Strait (Ukraine v. the Russian Federation), PCA Case No. 2017-06. Notification and Statement of Claim of Ukraine under Annex VII to UNCLOS. 16 September 2016. URL: <https://pca-cpa.org/en/cases/149/> (дата звернення: 06.07.2026).
28. Dispute Concerning the Detention of Ukrainian Naval Vessels and Servicemen (Ukraine v. the Russian Federation), PCA Case No. 2019-28. Award Concerning the Preliminary Objections of the Russian Federation. 27 June 2022.
29. Dunlap C. J. Jr. Lawfare Today: A Perspective. Yale Journal of International Affairs. 2008. Vol. 3. No. 1. P. 146–154. URL: <https://static1.squarespace.com/static/5d630d194bcc6a00018ff22b/t/6982845935e8ed3ff001d2b2/1770161243828/YJIA+3.1.11.pdf> (дата звернення: 07.07.2026).
30. Everest Estate LLC and others v. the Russian Federation, PCA Case No. 2015-36, Award, 2 May 2018.
31. JSC Oschadbank v. the Russian Federation, PCA Case No. 2016-14, Award, 26 November 2018.
32. Kittrie O. F. Lawfare: Law as a Weapon of War. Oxford : Oxford University Press, 2016. 484 p.
33. Lott A. The Passage Regimes of the Kerch Strait – To Each Their Own? Ocean Development & International Law. 2021. Vol. 52. No. 1. P. 64–92. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00908320.2020.1869445> (дата звернення: 04.07.2026).
34. Permanent Court of Arbitration. Cases. URL: <https://pca-cpa.org/en/cases/> (дата звернення: 03.07.2026).
35. Permanent Court of Arbitration. Press Release: Publication of the Award in the Dispute Concerning Coastal State Rights in the Black Sea, Sea of Azov, and Kerch Strait (Ukraine v. the Russian Federation). 15 June 2026. URL: <https://docs.pca-cpa.org/2026/06/460fa267-2017-06-20260615-press-release.pdf> (дата звернення: 30.06.2026).
36. PJSC State Joint-Stock Company Chornomornaftogaz and others v. the Russian Federation, PCA Case No. 2017-16, Partial Award (Liability), 22 February 2019; Final Award, 12 April 2023.
37. Raff M. Crimean Coastal State Rights and the Resilience of International Arbitration. EJIL: Talk! 30 June 2026. URL: <https://www.ejiltalk.org/crimean-coastal-state-rights-and-the-resilience-of-international-arbitration/> (дата звернення: 04.07.2026).
38. Sands P. Putin's use of military force is a crime of aggression. Financial Times. 28 February 2022. URL: <https://www.ft.com/content/cbbdd146-4e36-42fb-95e1-50128506652c> (дата звернення: 30.06.2026).
39. Schatz V. The Award concerning Preliminary Objections in Ukraine v. Russia: Observations regarding the Implicated Status of Crimea and the Sea of Azov. EJIL: Talk! 20 March 2020. URL: <https://www.ejiltalk.org/the-award-concerning-preliminary-objections-in-ukraine-v-russia-observations-regarding-the-implicated-status-of-crimea-and-the-sea-of-azov/> (дата звернення: 04.07.2026).
40. Schatz V., Koval D. Insights from the Bifurcation Order in the Ukraine v. Russia Arbitration under Annex VII of UNCLOS. EJIL: Talk! 2018. URL: <https://www.ejiltalk.org/insights-from-the-bifurcation-order-in-the-ukraine-vs-russia-arbitration-under-annex-vii-of-unclos/> (дата звернення: 08.07.2026).
41. Schatz V., Koval D. Russia's Annexation of Crimea and the Passage of Ships Through Kerch Strait: A Law of the Sea Perspective. Ocean Development & International Law. 2019. Vol. 50. No. 2–3. P. 275–297. URL: <https://doi.org/10.1080/00908320.2019.1605677> (дата звернення: 04.07.2026).
42. Schatz V., Koval D. Ukraine v. Russia: Passage through Kerch Strait and the Sea of Azov (Part III): The Jurisdiction of the Arbitral Tribunal. Völkerrechtsblog. 15 January 2018. URL: <https://voelkerrechtsblog.org/ukraine-v-russia-passage-through-kerch-strait-and-the-sea-of-azov-3/> (дата звернення: 08.07.2026).
43. The South China Sea Arbitration (The Republic of the Philippines v. The People's Republic of China), PCA Case No. 2013-19, Award, 12 July 2016.
44. Tropin Z. Lawfare as part of hybrid wars: The experience of Ukraine in conflict with Russian Federation. Security and Defence Quarterly. 2021. Vol. 33. Issue 1. P. 15–29. URL: <https://securityanddefence.pl/pdf-132025-64166?filename=Lawfare-as-part-of-hybrid.pdf> (дата звернення: 08.07.2026).
45. Tzeng P. Ukraine v. Russia and Philippines v. China: Jurisdiction and Legitimacy. Denver Journal of International Law & Policy. 2017. Vol. 46. P. 1–19. URL: <https://digitalcommons.du.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2447&context=djilp> (дата звернення: 01.07.2026).
46. Ukraine and the Netherlands v. Russia, applications nos. 8019/16, 43800/14 and 28525/20, ECtHR [GC], judgment of 9 July 2025.
47. Ukraine v. Russia (re Crimea), applications nos. 20958/14 and 38334/18, ECtHR [GC], judgment of 25 June 2024.

48. Ukraine v. Russia UNCLOS Award on Environment and Navigation. Aceris Law. 20 June 2026. URL: <https://www.acerislaw.com/ukraine-v-russia-unclos-award-on-environment-and-navigation/> (дата звернення: 01.07.2026).
49. United Nations Convention on the Law of the Sea, Montego Bay, 10 December 1982. United Nations Treaty Series. Vol. 1833. P. 3.

SUMMARY

This article provides a legal analysis of the merits Award rendered on 22 April 2026 by the Arbitral Tribunal constituted under Annex VII to the United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS) in Ukraine v. the Russian Federation (PCA Case No. 2017-06). Rather than merely describing the Award, it systematically compares the Tribunal's reasoning with the principal scholarly assessments published before the merits decision, and situates the case within Ukraine's broader strategy of resorting to international adjudication in response to the Russian Federation's armed aggression.

The article demonstrates that Peter Tzeng's comparative analysis of the jurisdictional issues in Ukraine v. Russia and Philippines v. China likewise anticipated the structural character of the jurisdictional objections raised in the proceedings.

Particular attention is devoted to the three general jurisdictional objections raised by the Russian Federation and dismissed unanimously by the Tribunal at the merits stage. The first objection, based on Article 298(1)(a) (i) of the Convention, argued that Ukraine's claims concerned historic bays or historic title, matters excluded from compulsory dispute settlement by both parties' optional exceptions. The Tribunal rejected the very premise of this objection, holding that a dispute merely «concerning» historic bays or titles under Article 298 must actually involve such a bay or title, and that a party cannot divest the Tribunal of jurisdiction by the bare assertion of historic title; the objection is accordingly not self-judging and is subject to objective verification. Having examined the practice of the Russian Empire and the USSR, Soviet legislation after 1960, the 2003 bilateral Treaty, and doctrinal sources including the 1957 UN Secretariat Memorandum on Historic Bays, the Tribunal went on to find, on the merits of the objection, that Russia's claim to historic title over the Sea of Azov and the Kerch Strait had not been established, and that the applicable Soviet legislation after 1958 had in fact treated these waters not as a historic bay or as internal waters founded on historic title, but as internal waters based on straight baselines and bays under the 1958 Geneva Convention. The second objection, that internal waters fall entirely outside UNCLOS, was dismissed on the ground that the Convention's provisions on coastal sovereignty over internal waters suffice to found jurisdiction over at least part of the navigational disputes, irrespective of whether the specific provisions invoked by Ukraine ultimately prove applicable. The third objection, that a fundamental change of circumstances after 2022 stripped Ukraine of its status as a coastal state in relation to the Sea of Azov, was rejected on the settled principle that jurisdiction is determined as at the date of the institution of proceedings, 16 September 2016, so that subsequent conduct cannot retroactively divest a tribunal of competence. The last of these findings is of particular significance beyond the present case.

The article further argues that the Tribunal's conclusions concerning the legal status of the Sea of Azov and the Kerch Strait support the long-standing scholarly position that the regime of internal waters necessarily presupposes sovereignty over the adjacent land territory. Although the Tribunal lacked jurisdiction to determine sovereignty over Crimea, its reasoning proceeded from the internationally recognised legal status of the relevant coastal territory, consistent with the doctrine that unlawful territorial acquisition cannot produce lawful legal consequences.

The Tribunal's findings on navigation through the Kerch Strait partially confirm the analyses of Valentin Schatz, Dmytro Koval and Alexander Lott. While rejecting Ukraine's UNCLOS-based navigation claims, the Tribunal acknowledged that the 2003 bilateral Treaty likely conferred navigational rights which Russia may have violated, but declined to adjudicate such issues under the principle of *ne ultra petita* because they had not been pleaded. The practical lesson is that the legal bases on which claims are framed determine the scope of available protection no less than their substantive merit.

Finally, the article examines the Tribunal's findings on environmental protection, where Russia was found to have violated Articles 205, 206, 123, 192 and 194 UNCLOS, as well as its refusal to order cessation, guarantees of non-repetition or reparation. It is demonstrated that, notwithstanding these jurisdictional limits and the absence of reparations, the Award constitutes a significant procedural and legal result for Ukraine, possessing independent political and legal value as an authoritative international legal confirmation of the unlawfulness of the aggressor state's conduct.

Статтю отримано редакцією: 09.07.2026

Статтю прийнято до друку після рецензування: 14.07.2026